

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНОЗНАВСТВА ІМ. І. КРИП'ЯКЕВИЧА**

ДВОРЯНИН ПАРАСКОВІЯ ЯРОСЛАВІВНА

УДК 94(477):316.77:008«2014/2022»

**ГУМАНІТАРНІ ВИМІРИ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ У
СУСПІЛЬНО-МЕДІЙНОМУ ДИСКУРСІ УКРАЇНИ (2014–2022)**

Спеціальність 07.00.01 – історія України

РЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора історичних наук

Львів – 2026

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано у відділі новітньої історії Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України.

Офіційні опоненти: доктор історичних наук, професор
СТАРКА Володимир Васильович,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка,
професор кафедри історії України,
археології та спеціальних галузей
історичних наук;

доктор історичних наук, професор
ТУРЧЕНКО Галина Федорівна,
Запорізький національний університет,
завідувач кафедри давньої і нової історії України
та методики навчання історії;

доктор історичних наук, професор
ХАРУК Андрій Іванович,
Національна академія сухопутних військ імені
гетьмана Петра Сагайдачного,
професор кафедри історії.

Захист відбудеться 08 вересня 2026 р. о 12⁰⁰ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.222.01 Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України за адресою: 79026, Львів, вул. Козельницька, 4.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України (79026, Львів, вул. Козельницька, 4) та офіційному сайті Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України (<https://www.inst-ukr.lviv.ua>).

Реферат розіслано 7 серпня 2026 р.

Про дату та місце захисту громадськість проінформовано 05 серпня 2026 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат історичних наук

О. І. МУРАВСЬКИЙ

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність проблеми. Актуальність дисертаційного дослідження зумовлена комплексом взаємопов'язаних суспільно-політичних, культурних і наукових чинників, що визначають сучасний етап розвитку України. Насамперед вона впливає зі зростаючої ролі гуманітарної сфери як фундаментального елементу функціонування держави та суспільства, особливо в умовах воєнного протистояння. Гуманітарний вимір охоплює освіту, науку, культуру, мовну політику, соціальну сферу, формування ідентичності та суспільної солідарності, що разом створюють підґрунтя для стійкості держави та її здатності протистояти зовнішнім і внутрішнім викликам.

Російсько-українська війна, що розпочалася у лютому 2014 р. і набула особливої інтенсивності у 2022 р., спричинила глибокі трансформації у всіх сферах життя українського суспільства, зокрема в гуманітарній. Війна не лише загострила вже існуючі проблеми, але й породила нові виклики, пов'язані з функціонуванням освіти в умовах нестабільності, збереженням культурної спадщини, трансформацією мовної політики, розвитком науки, соціальною підтримкою населення, формуванням нових моделей громадянської ідентичності та солідарності. У цих умовах гуманітарна сфера постає не лише як об'єкт впливу воєнних процесів, а й як активний ресурс протидії агресії, інструмент консолідації суспільства та формування національної стійкості.

Особливого значення набуває роль мас-медіа як одного з ключових чинників осмислення, інтерпретації та репрезентації цих трансформацій. Медіа виступають не лише каналом передачі інформації, але й активним учасником процесу формування суспільної думки, цінностей та ідентичностей. Вони здійснюють відбір, інтерпретацію та оцінювання подій, формуючи відповідні наративи, що впливають на сприйняття реальності широкою аудиторією. У цьому контексті мас-медійний дискурс набуває значення важливого джерела для вивчення сучасних історичних процесів, оскільки відображає не лише факти, а й способи їх осмислення, оцінювання та символічного конструювання.

Попри значну кількість наукових праць, присвячених російсько-українській війні, медіапростору або окремим аспектам гуманітарної політики, комплексне дослідження гуманітарних аспектів війни у вимірі суспільно-медійного дискурсу залишається недостатньо розробленим. Існуючі студії здебільшого зосереджуються або на військово-політичних аспектах конфлікту, або на окремих гуманітарних проблемах, не охоплюючи їх у цілісному, системному взаємозв'язку з медійним середовищем. Водночас дослідження медіадискурсу часто здійснюються в межах журналістики, соціології чи комунікативістики, тоді як його

потенціал як історичного джерела та об'єкта історичного аналізу залишається недостатньо реалізованим.

Крім того, актуальність роботи зумовлюється й потребою розширення джерельної бази історичних досліджень за рахунок залучення мас-медійних матеріалів. У сучасних умовах саме медіатексти стають одним із найдинамічніших і найрепрезентативніших джерел інформації про суспільні процеси. Вони дозволяють простежити не лише перебіг подій, а й зміну суспільних настроїв, ціннісних орієнтацій, дискурсивних практик та інтерпретаційних моделей. Використання таких джерел потребує відповідного методологічного інструментарію, що поєднає підходи історичної науки з методами аналізу дискурсу, лінгвістики, соціології та культурології.

Важливим аспектом актуальності є також необхідність теоретичного осмислення самого поняття медійного дискурсу та його ролі у сучасному суспільстві. Умови гібридної війни, інформаційного протистояння та глобалізації комунікаційних процесів зумовлюють зростання впливу медіа на формування реальності. У цьому контексті дослідження медійного дискурсу дозволяє виявити механізми конструювання соціальних смислів, поширення ідеологічних наративів, формування образів «свого» і «чужого», а також роль медіа у мобілізації суспільства.

Аналіз медійного дискурсу дає змогу виявити сильні та слабкі сторони інформаційної політики, визначити тенденції розвитку суспільної думки та сприяти підвищенню ефективності взаємодії між державою, медіа та громадянським суспільством. Зазначені аспекти актуалізують проблематику дослідження на тему: «Гуманітарні виміри російсько-української війни у суспільно-медійному дискурсі (2014–2022)».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в рамках науково-дослідних тем: «Телевізійна і радіо-журналістика в інформаційному просторі України: новітні технології та еволюція медіаплатформ» (номер державної реєстрації: 0125U001402; «Постправа в електронних засобах масової комунікації: інформаційно-психологічний аспект антиукраїнської маніпулятивної пропаганди» (номер державної реєстрації: 0122U200479).

Мета дослідження – комплексний аналіз змісту гуманітарних аспектів російсько-української війни у суспільно-медійному дискурсі (2014–2022).

Для реалізації мети поставлено **завдання**:

- проаналізувати історіографію проблеми та окреслити джерельну базу дослідження;
- визначити теоретико-методологічні підстави дослідження;
- з'ясувати мас-медійне висвітлення соціогуманітарних проблем жителів тимчасово окупованих територій України, внутрішньо-переміщених осіб, ветеранів російсько-української війни;

- висвітлити медійне розкриття пріоритетів молодіжної політики в гуманітарній сфері України;

- розкрити медійно-дискурсивні характеристики волонтерської діяльності в Україні;

- проаналізувати медійно-дискурсивні візії української системи освіти у реаліях російської агресії проти України;

- дослідити український мас-медійний дискурс проблем і потенціалу наукової сфери;

- охарактеризувати збереження культурної спадщини України в умовах російсько-української війни крізь призму аналізу суспільно-медійного простору України;

- розглянути мас-медійні інтерпретації мовної політики в Україні в умовах агресії Російської Федерації.

Об’єкт дослідження – російсько-українська війна у суспільно-медійному дискурсі.

Предмет дослідження – вплив російсько-української війни на гуманітарну сферу України (культура, освіта, наука, соціальна захищеність) у мас-медійних дискурсивних практиках.

Хронологічні межі дослідження охоплюють 2014–2022 рр. Нижня межа – 2014 р. – пов’язана з початком російської збройної агресії проти України, що стала визначальним чинником трансформації гуманітарної сфери держави, суттєво вплинула на суспільні процеси, інформаційний простір і формування нових суспільно-медійних наративів. Верхня межа – 2022 р. – зумовлена початком повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну, що спричинило якісно новий етап розвитку російсько-української війни, радикальні зміни у гуманітарній політиці, суспільній комунікації, діяльності державних інституцій і громадянського суспільства, а також суттєво трансформувало зміст і характер суспільно-медійного дискурсу.

Методологія дослідження ґрунтується на міждисциплінарному підході, зумовленому специфікою теми. Її основу становлять епістемологічні засади аналітичної та поміркованої наративної філософії історії, які поєднують наукове пізнання історичних фактів із можливістю їх інтерпретації. Дослідження спирається на інструментарій культурно-інтелектуальної історії, що дає змогу аналізувати медійні тексти не лише як джерела інформації, а й як засоби формування суспільних смислів, колективних уявлень і моделей осмислення гуманітарних аспектів російсько-української війни 2014–2022 рр. Провідними міждисциплінарними підходами є аксіологічний, антропологічний, соціокультурний і цивілізаційний, які забезпечили дослідження ціннісних орієнтирів, ролі людини, соціокультурних трансформацій та цивілізаційного контексту війни. Основними конкретно-науковими підходами виступають дискурс-аналіз, наративний, системний,

біографічний і синхронно-діахронічний, реалізовані відповідно до принципів історизму, науковості, об'єктивності та верифікації. Для досягнення поставленої мети використано комплекс загальнонаукових (аналіз, синтез, узагальнення, класифікація), спеціально-історичних (історико-генетичний, історико-системний, історико-порівняльний, історико-типологічний, критика джерел, періодизація) та лінгвістично-психологічних методів (контент-аналіз, лексико-семантичний, контекстуально-інтерпретаційний, структурно-системний), що забезпечили комплексне вивчення медійних репрезентацій гуманітарних аспектів війни.

Наукова новизна отриманих результатів.

Уперше в українській історичній науці:

- здійснено цілісну концептуалізацію гуманітарних аспектів російсько-української війни як об'єкта історичного пізнання крізь призму соціального-медійного дискурсу (2014–2022), обґрунтованого як специфічна форма історичного джерела та водночас механізм соціального конструювання реальності;

- сформульовано авторську теоретико-методологічну модель вивчення дискурсу мас-медіа в історичній ретроспективі, яка інтегрує інструментарій історіографії, джерелознавства, медіалінгвістики, соціолінгвістики та когнітивних досліджень, що дозволило представити медіатексти як багаторівневі когнітивно-комунікативні структури;

- виявлено закономірності трансформації гуманітарних питань (соціальних, освітньо-наукових, культурних, лінгвістичних) у мас-медійному дискурсі як відображення глибоких змін у структурі суспільної свідомості та національної ідентичності в умовах війни;

- здійснено багаторівневий аналіз репрезентації соціально-гуманітарних викликів (внутрішньо переміщені особи, військовослужбовці, волонтерський рух) у медіапросторі та доведено їхню роль у формуванні нових моделей соціальної солідарності, громадянської відповідальності та колективної пам'яті;

- реконструйовано медіадискурсивні моделі розуміння трансформацій у сфері освіти та науки як складових гуманітарної безпеки держави, а також виявлено їхній зв'язок з процесами модернізації українського суспільства в умовах війни;

- обґрунтовано концепцію медіа-репрезентації культурної спадщини як інструменту символічного опору, показано її значення в процесах націєтворення, формування історичної пам'яті та легітимації державних наративів;

- з'ясовано структурні та функціональні особливості мас-медійних інтерпретацій мовної політики, визначено їхню роль у балансуванні між державною парадигмою та дискурсом захисту прав національних меншин у контексті війни.

Удосконалено:

- комплексну класифікацію дискурсивних наративів щодо гуманітарних аспектів війни (кризово-травматичних, мобілізаційно-консолідаційних, адаптаційно-стійких, ідентифікаційно-націєтворчих), доведено їх еволюцію в межах досліджуваного періоду та залежність від етапів розвитку воєнного конфлікту;

- систематичну типологію суспільно-медійного дискурсу про гуманітарну сферу в умовах війни, визначено його основні структурні компоненти (ціннісно-семантичний, наративний, інтерпретаційний, ідеологічний) та визначено механізми їх взаємодії;

- трактування причинно-наслідкових зв'язків між еволюцією мас-медійного дискурсу та трансформаціями соціально-політичних процесів, що дозволило інтерпретувати медіапростір як активний фактор формування гуманітарної політики держави;

- визначення понять «медіадискурс», «суспільно-медійний дискурс», «сучасна російсько-українська війна».

Отримали подальший розвиток:

- наукові інтерпретації щодо мас-медіа як ключового інструменту символічної влади в умовах гібридної війни Росії проти України, який не лише відображає, а й продукує соціальні смисли, формує когнітивні моделі сприйняття війни та визначає траєкторії соціальної мобілізації;

- наукові уявлення про суспільно-медійний дискурс як історичне джерело, що відображає не лише інформаційний супровід російсько-української війни, а й трансформацію гуманітарної політики, суспільних цінностей, колективної пам'яті та національної ідентичності в Україні;

- концептуальні підходи до аналізу гуманітарних вимірів російсько-української війни через комплексне дослідження їх медійної репрезентації, що дало змогу виявити закономірності формування суспільних наративів щодо соціальної сфери, освіти, науки, культури, мовної політики, волонтерського руху, ветеранів та внутрішньо переміщених осіб;

- теоретичні положення щодо взаємозв'язку державної гуманітарної політики, громадянського суспільства та мас-медіа в умовах війни, що дозволило розкрити роль медійного дискурсу у формуванні суспільної стійкості, консолідації українського суспільства, підтримці реформ і протидії російським інформаційним впливам.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дослідження можуть бути використані в діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування при розробленні та реалізації гуманітарної політики, зокрема у сферах інформаційної безпеки, освіти, культури та мовної політики в умовах воєнних і поствоєнних трансформацій. Сформульовані положення та висновки становлять основу для вдосконалення державних стратегій комунікації та протидії інформаційним впливам у контексті гібридної війни, а також для

формування ефективної політики взаємодії з мас-медіа. Матеріали дослідження доцільно застосовувати у діяльності освітніх і наукових установ при розробленні навчальних курсів і спецкурсів з історії України, медіадосліджень, соціальних комунікацій, культурології, а також при підготовці підручників і навчально-методичних посібників. Отримані результати можуть бути використані у підготовці фахівців у галузі історії, журналістики, політології, соціології та інформаційної діяльності, зокрема для формування навичок критичного аналізу медійного контенту. Узагальнення та висновки дослідження можуть бути застосовані у діяльності громадських організацій і волонтерських ініціатив для підвищення ефективності комунікації з суспільством та формування консолідованого гуманітарного простору. Безумовно, результати дослідження можуть слугувати аналітичною базою для подальших наукових розвідок у галузі історії, медіакомунікацій та гуманітарних студій, зокрема щодо вивчення трансформацій суспільної свідомості в умовах війни.

Особистий внесок автора. Дисертація є самостійно виконаною науковою роботою. Наукові положення, висновки та результати, які виносяться на захист, одержані здобувачем одноосібно. Особистий внесок автора в роботах, опублікованих у співавторстві, відображено окремо в переліку публікацій. У шести публікаціях опублікованих у співавторстві (№ 1, 2, 15, 17, 19, 20), особистий внесок здобувача становить 75 %. У чотирьох публікаціях у співавторстві (№ 3, 18, 27, 28), особистий внесок здобувача становить 50 %. В одній публікації у співавторстві (№ 4), особистий внесок здобувача становить 25 %. Особистий внесок полягає у формуванні концепції, розробці алгоритму дослідження, пошуку, опрацюванні джерел та інтерпретації фактів.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження були обговорені на засіданнях відділу новітньої історії Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, а також виступах на наукових форумах: XIII Міжнародна науково-практична конференція «Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи. Утилітарна цінність наукових досліджень» (Ужгород, 2022); XIV Міжнародна науково-практична конференція «Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи. Виміри сталого розвитку в теорії та практиці (Ужгород, 2023); Всеукраїнська науково-практична конференція «Наука і освіта України в умовах російсько-української війни: виклики та завдання в контексті національної безпеки» (Дрогобич, 2023); Всеукраїнська науково-практична конференція «Соціокультурні трансформації в Україні XX–XXI ст. і подолання радянської спадщини в освіті, культурі, ментальності» (Переяслав, 2023); XV Міжнародна науково-практична конференція «Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи.

Наукові пошуки в контексті викликів і конфліктів (Ужгород, 2023); Всеукраїнська науково-практична конференція «Соціокультурні трансформації в Україні XX–XXI ст. і подолання радянської спадщини в освіті, культурі, ментальності» (Переяслав, 2024); VII Міжнародна науково-методична конференція «Передові технології реалізації освітніх ініціатив» (Переяслав, 2024 р.); XVI Міжнародна науково-практична конференція «Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи. Місце й значення когнітивістики в розвитку науки та освіти (Ужгород, 2024); Міжнародна науково-практична конференція «Наука і освіта України в умовах російсько-української війни: виклики та завдання в контексті національної безпеки» (Дрогобич, 2024); II Міжнародна науково-практична конференція «Наука і освіта України в умовах російсько-української війни: виклики та завдання в контексті національної безпеки» (Дрогобич, 2025)

Публікації. За результатами проведеного дослідження опубліковано 33 наукові праці, а саме: 4 статті, опубліковані у виданнях, що індексуються у наукометричних базах Scopus, Web of Science, 16 статей у фахових періодичних виданнях України, 8 статей, які додатково відображають результати дослідження, 1 розділ у монографії, 4 тез доповідей.

Структура дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, шести розділів, висновків та списку використаних джерел (1340 найменувань). Загальний обсяг дисертації становить 567 сторінки, з яких основний текст – 428 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі з'ясовано обґрунтованість вибору теми та описано структуру роботи; визначено мету, завдання, об'єкт і предмет, хронологічні й територіальні межі, новизну та практичне значення наукової праці.

У розділі 1 **«Історіографія та джерельна основа дослідження»** здійснено комплексний аналіз стану наукового опрацювання проблеми та охарактеризовано джерельну базу дослідження.

У підрозділі 1.1. *«Історіографія проблеми»* встановлено, що, попри порівняно нетривалий хронологічний період російсько-української війни, її різні аспекти вже відображені у значному масиві історичних, політологічних, соціологічних, правничих, медіазнавчих та міждисциплінарних праць. Водночас гуманітарні процеси в українському суспільстві у 2014–2022 рр., особливо їхня репрезентація в українському медіадискурсі, досі не стали предметом цілісного історичного дослідження. З'ясовано основні напрями розвитку історіографії, її проблемно-тематичну структуру, провідні методологічні підходи, дискусійні питання та ступінь дослідженості окремих складових теми.

Історіографію проблеми класифіковано за проблемно-тематичним критерієм і поділено на три основні групи. До першої віднесено праці про російсько-українську війну в усій сукупності її проявів. У межах цієї групи виокремлено дослідження передумов, причин і витоків війни (П. Гай-Нижник, Т. Кузьо, Л. Залізняк, О. Ситник, О. Лисенко, О. Нікілев, С. Плохий, Ф. Турченко, Г. Турченко та ін.); її характеру (В. Бенчук, М. Галів, В. Гетьманчук, В. Горбулін, В. Ільницький, Т. Ігнатєва, А. Киридин, О. Лисенко, Є. Магда, І. Рущенко, С. Троян, В. Трофимович, Ю. Фігурний та ін.); періодизації (В. Грицюк, О. Куцька, П. Гай-Нижник, В. Ільницький, О. Лисенко тощо); перебігу бойових дій та окремих військових операцій (А. Бондаренко, М. Лазарович, В. Новородовський, Ю. Руденко, Ю. Стасюк, О. Сурков, А. Харук та ін.); інформаційних, енергетичних і екологічних загроз (В. Гулай, Е. Карпова, О. Комарчук, Г. Почепцов, І. Тодоров, В. Щербина тощо); міжнародного виміру конфлікту (С. Віднянський, В. Горбулін, С. Кононенко, А. Мартинов, І. Соляр, Л. Халецька, І. Тодоров та ін.); політики пам'яті в Україні у воєнний період (М. Галів, В. Ільницький, О. Свійонтик, Р. Терещенко, Р. Царик та ін.). Показано, що дослідники пов'язують витоки російської агресії з імперською традицією Росії, запереченням української національної ідентичності, прагненням контролювати пострадянський простір, протидією європейському та євроатлантичному вибору України, поширенням ідеологем «руського міра», неоімперіалізму та рашизму.

Виявлено різноманітність підходів до визначення характеру війни. У науковій літературі її трактують як гібридну, імперську, колоніальну, національно-визвольну, екзистенційну, цивілізаційну, геополітичну та

вітчизняну. Простежено дискусійність цивілізаційного підходу, який часто поєднується з геополітичними й ціннісними інтерпретаціями протистояння. Водночас встановлено, що найбільш переконливою є характеристика війни як боротьби українського народу за державність, національну ідентичність, територіальну цілісність і саме право на існування. Окремо розглянуто праці, присвячені періодизації війни, в яких пропонуються різні хронологічні моделі, фази й етапи, пов'язані з окупацією Криму, початком бойових дій на Донбасі, проведенням АТО та ООС і повномасштабним вторгненням Російської Федерації.

Другу групу історіографії становлять студії про український медійний простір і медіадискурс у 2014–2022 рр. Їх поділено на праці про роль медіа в умовах збройного конфлікту й гібридної війни (П. Робінсон, В. Гурковський, М. Жиратюк, В. Чекалюк та ін.); дослідження висвітлення російсько-української війни у західних медіа (І. Краснодемська, Є. Кузнецова, Ю. Офіцинський, В. Онищак, Л. Скорич, А. Харук та ін.); розвідки аксіологічного, світоглядного та методологічного характеру, присвячені медійним технологіям репрезентації війни (А. Березовенко, О. Білоус, Г. Будівська, М. Дичок, В. Глаголюк, В. Лизанчук, М. Максимович, О. Стяжкіна тощо). Встановлено, що науковці аналізували російські інформаційно-психологічні операції, поширення фейків, використання соціальних мереж, ботів і тролів, маніпулятивні техніки, візуальні фрейми, аудіовізуальну пропаганду, постправду, стандарти журналістики, співвідношення свободи слова і професійної відповідальності.

Третю групу становлять праці про гуманітарний простір життя українського суспільства в умовах війни. У її межах проаналізовано дослідження гуманітарного становища громадян на тимчасово окупованих територіях (О. Іляшко, З. Книш, Г. Луцька, Д. Чижов та ін.), соціальних проблем ветеранів АТО й ООС (С. Ветлінський, П. Дворянин, М. Кравченко тощо), реінтеграції та адаптації внутрішньо переміщених осіб (І. Басова, А. Дяченко, І. Мельник, О. Піх, Л. Хахула та ін.), розвитку волонтерського руху (О. Баковецька, Д. Горелов, О. Корнієвський, В. Вашкович, О. Ванюшина, С. Гриньков, Т. Мадрига тощо), охорони здоров'я, медичної та психологічної реабілітації (В. Криволапчук, Л. Кирієнко, А. Коваленко та ін.), функціонування освіти й культури, збереження культурної спадщини, мовної політики (І. Грідіна, Б. Дем'яненко, В. Курило, О. Караман, О. Хоменко, Н. Свиначенко тощо) та релігійного життя (Д. Вовк, О. Васильченко та ін.). Встановлено, що найбільше уваги приділено порушенням прав людини на окупованих територіях, соціальному захисту військовослужбовців, працевлаштуванню й реабілітації ветеранів, житловим і соціально-психологічним проблемам переселенців, ролі громадських та міжнародних організацій, медичному забезпеченню Збройних сил України, релокації закладів освіти,

мілітаризації освіти на окупованих територіях і незаконному використанню культурних цінностей державою-агресором.

На підставі історіографічного аналізу доведено, що попередні дослідження створили вагоме фактологічне й концептуальне підґрунтя для вивчення теми, однак переважно зосереджувалися на окремих її аспектах. Недостатньо розробленими залишаються питання комплексного історичного аналізу гуманітарного простору українського суспільства, його медійного конструювання, трансформації провідних наративів та взаємозв'язку між суспільними процесами і способами їхнього представлення в медіа.

У підрозділі 1.2. *«Джерельна основа дослідження»* в результаті аналізу теоретико-методологічних підходів до класифікації медійних джерел встановлено, що поширена в історичних і соціально-комунікативних дослідженнях типологізація за каналами поширення інформації (друкована преса, телебачення, радіо, інтернет-видання, соціальні мережі) має переважно формальний характер. Такий підхід відображає лише технічні способи комунікації, однак не дозволяє повною мірою врахувати змістові характеристики медійних матеріалів, їхню інформативність, достовірність і джерелознавчий потенціал.

З'ясовано, що більш аналітичними є класифікації медійних джерел, побудовані за жанровими або функціональними критеріями. Вони передбачають поділ медійних матеріалів на інформаційні, аналітичні, публіцистичні, рекламно-PR та цифрові, а також враховують їхні інформативні, аналітичні, розважальні й переконувальні функції. Водночас встановлено, що зазначені підходи також не забезпечують достатньої методологічної визначеності, оскільки сучасний медійний продукт характеризується поєднанням жанрових і функціональних ознак, унаслідок чого окремі тексти можуть одночасно належати до кількох класифікаційних груп.

Обґрунтовано доцільність адаптації до аналізу медійних джерел концепції історіографічних джерел Ірини Колесник, відповідно до якої історіографічний матеріал розглядається на рівнях конкретного тексту, великого тексту та історико-культурного контексту. Використання цієї концепції дозволило сформувати цілісну модель класифікації джерельної бази дослідження, яка враховує не лише окремі медійні повідомлення, а й корпуси текстів та суспільно-історичні умови їхнього функціонування.

На підставі адаптованої концепції джерельну базу дослідження систематизовано за трьома взаємопов'язаними рівнями. До першої групи віднесено конкретний медійний текст, під яким розуміється окремий медійний продукт (новинна публікація, стаття, телесюжет, подкаст, блог, окремий випуск програми тощо). Встановлено, що джерелознавчий аналіз цієї групи передбачає дослідження тематики, жанрових особливостей, композиції, мовних засобів, наративних стратегій, способів репрезентації

подій і героїв, а також ідеологічних маркерів, що забезпечує мікрорівень аналізу процесів конструювання медійної реальності.

До другої групи віднесено великий медійний текст, який охоплює сукупність матеріалів окремого автора, редакції чи медіаплатформи за визначений часовий період або за конкретною тематикою. Доведено, що аналіз такого корпусу джерел дає змогу виявити редакційну політику, сталі наративи, повторювані фрейми, ідеологічні позиції, стратегії формування образів та еволюцію медійного дискурсу. Особливістю цього рівня є врахування безперервного характеру функціонування медіа, які постійно продукують нові тексти, що розширює можливості комплексного аналізу медійної позиції.

Третю групу становить медійно-культурний контекст, який охоплює сукупність суспільно-історичних умов функціонування медіа, зокрема політичні, економічні, правові, технологічні та культурні чинники, а також структуру власності медіа, домінантні ідеології й аудиторні очікування. Визначено, що дослідження цього рівня дає можливість встановити вплив суспільного середовища, владних відносин і культурних матриць на процес виробництва, поширення та інтерпретації медійних текстів, забезпечуючи їхній аналіз як складової ширшої соціокультурної системи.

У розділі 2 **«Теоретико-методологічні засади дослідження»** обґрунтовано концептуальні засади, методологічну стратегію та категоріально-понятійний апарат дисертації.

У підрозділі 2.1. *«Методологія дослідження»* визначено, що дослідження гуманітарних аспектів російсько-української війни у суспільно-медійному дискурсі потребує міждисциплінарного підходу, який поєднує історичні, медіазнавчі, лінгвістичні, культурологічні, соціологічні та філософські підходи. Такий підхід забезпечує комплексне осмислення медіадискурсу як багаторівневого соціокультурного явища, що не лише відображає події війни, а й бере активну участь у формуванні суспільних смислів, цінностей і колективних уявлень.

З'ясовано епістемологічні засади дослідження, основу яких становлять положення аналітичної та поміркованої наративної філософії історії. Встановлено, що сучасна історична наука визнає можливість наукового пізнання історичних фактів за умови критичного аналізу джерел, водночас розглядаючи будь-яке історичне дослідження як інтерпретацію історичної реальності. Обґрунтовано доцільність використання культурно-інтелектуальної історії як теоретико-методологічної стратегії, що дозволяє досліджувати медійний дискурс як результат інтелектуальної та творчої діяльності журналістів, редакторів і медійних інституцій, які конструюють суспільні уявлення про війну та її гуманітарні наслідки.

Охарактеризовано систему загальнонаукових методологічних підходів, що становлять основу дослідження. Провідне місце відведено аксіологічному підходу, який дав змогу дослідити ціннісні засади

українського медійного дискурсу, виявити моральні, громадянські та національні орієнтири, що визначають оцінку російської агресії та гуманітарних процесів, пов'язаних із війною. Антропологічний і воєнно-антропологічний підходи забезпечили зосередження уваги на людині як центральному суб'єкті історичного процесу, дозволили розкрити медійні репрезентації досвіду ветеранів, внутрішньо переміщених осіб, волонтерів, цивільного населення, освітян, науковців та інших соціальних груп. Соціокультурний підхід використано для аналізу взаємодії соціальних структур, культурних кодів і комунікативних практик, через які в медійному просторі формуються уявлення про гуманітарний вимір війни. Цивілізаційний підхід дав можливість інтерпретувати російсько-українську війну як конфлікт різних цивілізаційних моделей, простежити особливості формування цивілізаційної ідентичності України та її репрезентації у вітчизняному медіадискурсі.

Визначено роль конкретно-наукових підходів у дослідженні. Ключове значення надано дискурс-аналізу, який дозволив розглядати медіатексти не лише як інформаційні повідомлення, а як соціальні практики, що формують і траншують певні смисли, цінності та ідеологічні орієнтири. Наративний підхід забезпечив аналіз способів побудови медійних оповідей, виявлення домінантних гуманітарних наративів, механізмів конструювання образів героїв, жертв, волонтерів, переселенців, військовослужбовців, а також особливостей формування колективної пам'яті про війну. Системний підхід дав змогу розглядати гуманітарний простір і його медійну репрезентацію як складну багаторівневу систему взаємопов'язаних елементів. Біографічний підхід застосовано для аналізу персональних історій як репрезентації досвіду окремих соціальних груп, тоді як синхронно-діахронічний підхід дозволив поєднати аналіз конкретних часових зрізів із простеженням еволюції медійного дискурсу упродовж 2014–2022 рр.

Обґрунтовано використання основних принципів історичного дослідження – історизму, науковості, авторської об'єктивності та верифікації. Показано, що принцип історизму забезпечив розгляд медійного дискурсу в конкретних суспільно-політичних умовах розвитку російсько-української війни, принцип науковості – системність і логічну обґрунтованість дослідження, принцип авторської об'єктивності – неупереджений аналіз різних типів медійних джерел, а принцип верифікації – перевірку достовірності фактів шляхом зіставлення інформації з різних джерел. Їх комплексне застосування забезпечило історичну конкретність дослідження, критичне ставлення до джерельної бази, відмежування фактів від авторських оцінок, виявлення закономірностей розвитку суспільно-медійного дискурсу та максимальну об'єктивність інтерпретації медійних матеріалів.

Визначено комплекс методів дослідження, який охоплює загальнонаукові, спеціально-історичні та лінгвістично-психологічні методи. До загаль-

льнонаукових віднесено аналіз, синтез, індукцію, дедукцію, класифікацію, узагальнення й абстрагування, що дали змогу систематизувати значний масив медійних матеріалів, виокремити їхні змістові компоненти та сформулювати узагальнювальні висновки. Спеціально-історичний інструментарій представлений історико-генетичним, історико-системним, історико-типологічним, історико-порівняльним методами, методом критики джерел і методом періодизації, застосування яких забезпечило реконструкцію еволюції суспільно-медійного дискурсу, виявлення його структурних особливостей та змін упродовж 2014–2022 рр. Для аналізу медіатекстів використано контент-аналіз, лексико-семантичний, контекстуально-інтерпретаційний і структурно-системний методи, які дали змогу виявити тематичні домінанти, мовні особливості, наративні стратегії, аксіологічні орієнтири та ідеологічні смисли медійного дискурсу, а також простежити специфіку репрезентації гуманітарних аспектів російсько-української війни в українському інформаційному просторі.

У підрозділі 2.2. *«Категоріально-понятійний апарат»* здійснено комплексний аналіз еволюції поняття «дискурс» від його класичних лінгвістичних трактувань до сучасних міждисциплінарних інтерпретацій. Простежено внесок провідних зарубіжних і українських дослідників у розвиток теорії дискурсу, охарактеризовано його структуру, типологію та основні підходи до класифікації. Проаналізовано концептуальні підходи до розуміння дискурсу, запропоновані зарубіжними науковцями (М. Фуко, Т. ван Дейк, Н. Фейрклоу, Дж. Кініві, Дж. Гербнер, Я. Коннел, А. Майлз, Г. Девіс, Е. О'Кіф), а також українськими дослідниками (Ф. Бацевич, А. Загнітко, Н. Рябокін, А. Приходько, І. Корольов, Є. Скрипник та ін.). Узагальнено їхні підходи до трактування сутності дискурсу як складного соціокультурного й комунікативного явища, його макро- і мікроструктури, типології та механізмів функціонування в суспільстві. Особливу увагу приділено осмисленню медійного дискурсу як сукупності мовних, візуальних і смислових практик, за допомогою яких мас-медіа не лише передають інформацію, а й конструюють соціальну реальність, визначають рамки інтерпретації подій, формують систему суспільних цінностей, впливають на громадську думку та беруть участь у виробленні суспільно значущих наративів. Визначено основні ознаки медійного дискурсу, його відмінності від інших типів дискурсивних практик та обґрунтовано доцільність використання поняття «суспільно-медійний дискурс» як аналітичної категорії для дослідження гуманітарних аспектів російсько-української війни.

Запропоновано авторське визначення поняття «суспільно-медійний дискурс», під яким розуміється динамічний простір публічної комунікації, у межах якого через медіа здійснюється формування, поширення й осмислення суспільно значущих смислів, оцінок і колективних уявлень. Обґрунтовано зміст ключових понять дослідження – «дискурс», «медійний

дискурс», «суспільно-медійний дискурс» і «російсько-українська війна», що становлять концептуальну основу дисертаційної роботи та забезпечують цілісність її теоретико-методологічної конструкції.

У розділі 3 **«Соціогуманітарна сфера України в умовах російсько-української війни у мас-медійному просторі»** здійснено комплексний аналіз особливостей репрезентації соціогуманітарних процесів у суспільно-медійному дискурсі України впродовж 2014–2022 рр. Обґрунтовано, що в умовах російської агресії українські мас-медіа виконували не лише інформаційну функцію, а й виступали важливим чинником формування суспільних оцінок, гуманітарних пріоритетів, моделей громадянської солідарності та державної політики щодо підтримки населення. Доведено, що медійний дискурс відображав не лише перебіг соціогуманітарних процесів, а й активно впливав на їх осмислення, легітимацію державних рішень та конструювання суспільних уявлень про ключові виклики воєнного часу.

У підрозділі 3.1. *«Соціогуманітарні проблеми жителів тимчасово окупованих територій та внутрішньо-переміщених осіб»* з'ясовано, що одним із центральних напрямів українського суспільно-медійного дискурсу стало висвітлення проблем населення тимчасово окупованих територій і внутрішньо переміщених осіб. Встановлено, що українські медіа систематично порушували питання порушення прав людини, політичних переслідувань, незаконних затримань, примусової паспортизації, інформаційної ізоляції, мілітаризації суспільного життя, руйнування соціальної інфраструктури, обмеження доступу до освіти, охорони здоров'я та соціального забезпечення. Показано, що журналісти висвітлювали наслідки російської окупаційної політики для гуманітарної сфери, акцентуючи увагу на порушенні міжнародного права, звуженні громадянських свобод та ускладненні повсякденного життя населення. Водночас українські медіа послідовно наголошували на необхідності збереження гуманітарних, інформаційних і культурних зв'язків із громадянами, які залишилися на тимчасово окупованих територіях, підтримували ідею їхньої майбутньої реінтеграції та формували суспільне розуміння відповідальності української держави за захист їхніх прав і свобод.

Окрему увагу приділено медійній репрезентації внутрішньо переміщених осіб. Встановлено, що проблематика ВПО еволюціонувала від висвітлення нагальних гуманітарних потреб, пов'язаних із евакуацією, матеріальною допомогою та тимчасовим розміщенням, до ширшого осмислення питань інтеграції у нові громади, працевлаштування, забезпечення житлом, доступу до освіти, медичних і соціальних послуг, захисту майнових прав, а також подолання дискримінаційних практик і соціальних стереотипів. Доведено, що український суспільно-медійний дискурс сприяв формуванню суспільної солідарності з внутрішньо

переміщеними особами, актуалізував необхідність удосконалення державної політики у сфері їх соціального захисту та інтеграції й підтримував ідею відновлення територіальної цілісності України.

У підрозділі 3.2. *«Соціогуманітарні проблеми ветеранів російсько-української війни»* доведено, що в українському суспільно-медійному дискурсі сформувався самостійний тематичний комплекс, присвячений проблемам ветеранів російсько-української війни. Виявлено кілька взаємопов'язаних напрямів його розвитку, зокрема висвітлення правового статусу ветеранів, удосконалення законодавчого забезпечення, діяльності державних інституцій і спеціалізованих служб, системи соціального захисту, матеріального забезпечення, медичної та психологічної реабілітації, професійної адаптації та повернення до мирного життя. Встановлено, що особливу увагу українські медіа приділяли питанням державної підтримки ветеранів, надання статусу учасника бойових дій, соціальних виплат, пільг, забезпечення житлом і земельними ділянками, протезування поранених військовослужбовців, а також участі громадських організацій у підтримці ветеранів та членів їхніх сімей. Показано, що одним із ключових сюжетів медійного дискурсу стала проблема психологічної адаптації ветеранів після повернення з фронту, їхньої реінтеграції у цивільне життя, професійної самореалізації та громадської активності. Українські медіа формували переважно позитивний образ ветерана як захисника держави, акцентуючи увагу на його досягненнях у спорті, підприємництві, волонтерській діяльності, культурному та громадсько-політичному житті. Водночас журналісти не уникали висвітлення окремих проявів посттравматичного синдрому, девіантної поведінки, недоліків державної ветеранської політики, випадків неправомірного набуття статусу учасника бойових дій та суспільної стигматизації ветеранів. Обґрунтовано, що медійний дискурс суттєво впливав на формування суспільного ставлення до ветеранів, актуалізував потребу вдосконалення державної політики у цій сфері та сприяв виробленню нових моделей їхньої соціальної інтеграції.

Підрозділ 3.3. присвячено особливостям висвітлення молодіжної політики в українських медіа. Встановлено, що питання молоді набували найбільшої актуальності у зв'язку з реформуванням державної молодіжної політики, виборчими кампаніями, розвитком молодіжного самоврядування, громадської активності та національно-патріотичного виховання. Показано, що українські медіа розглядали молодіжну політику як важливу складову суспільних трансформацій в умовах російсько-української війни, приділяючи значну увагу участі молоді у політичному житті, виборчих процесах, діяльності молодіжних громадських організацій і формуванню громадянської відповідальності. Водночас у медійному просторі порушувалися проблеми зниження інтересу молоді до політики та ризиків її використання окремими політичними силами у виборчих

кампаніях. Особливу увагу журналісти приділяли законодавчому забезпеченню молодіжної політики, насамперед розробленню та суспільному обговоренню проєкту Закону України «Про основні засади молодіжної політики», механізмам залучення молодих громадян до прийняття суспільно значущих рішень, розвитку молодіжних організацій, волонтерських ініціатив і патріотичного виховання. Водночас виявлено недостатню увагу журналістів до довгострокових стратегічних документів розвитку молодіжної сфери, зокрема Стратегії розвитку молодіжної політики до 2030 р. Доведено, що український медійний дискурс формував образ активної, відповідальної й патріотичної молоді людини як одного з ключових суб'єктів суспільних трансформацій, здатного впливати на державну політику, відстоювати громадянські цінності та брати активну участь у розвитку українського суспільства в умовах війни.

У підрозділі 3.4. «Волонтерська діяльність в Україні» проаналізовано медійну репрезентацію волонтерського руху як одного з найважливіших проявів самоорганізації українського суспільства в умовах російсько-української війни. Встановлено, що в українському суспільно-медійному дискурсі волонтерство постає не лише як форма благодійної діяльності, а як стратегічний чинник забезпечення обороноздатності держави, підтримки цивільного населення, розвитку громадянського суспільства та зміцнення національної стійкості. Показано, що підвищена увага медіа до волонтерського руху була зумовлена високим рівнем суспільної довіри до волонтерів, їхньою активною інформаційною присутністю та вагомою роллю у забезпеченні потреб фронту і тилу.

Виявлено основні тематичні компоненти волонтерського дискурсу, серед яких взаємодія волонтерів із державними інституціями, діяльність благодійних фондів, громадських організацій та волонтерських ініціатив, матеріально-технічне забезпечення Збройних Сил України, допомога цивільному населенню в зоні бойових дій, підтримка внутрішньо переміщених осіб, лікування й реабілітація поранених військовослужбовців, міжнародна гуманітарна допомога, пошук і повернення загиблих, обмін військовополоненими, організація благодійних акцій, а також персоналізовані історії окремих волонтерів. Простежено, що взаємовідносини волонтерського середовища з органами державної влади еволюціонували від критики та взаємної недовіри до партнерства й координації спільних зусиль. Доведено, що українські медіа сформували стійкий позитивний образ волонтера як носія громадянської відповідальності, жертвовності, патріотизму, морального авторитету та одного із символів суспільної консолідації в умовах війни.

Узагальнення матеріалів третього розділу дало підстави стверджувати, що впродовж 2014–2022 рр. у суспільно-медійному просторі України сформувався цілісний соціогуманітарний дискурс російсько-української війни, який охопив ключові проблеми функціонування суспільства в

умовах воєнної агресії. Його зміст визначався поєднанням інформаційної, аналітичної, мобілізаційної, аксіологічної та інтеграційної функцій медіа. Встановлено, що українські засоби масової інформації не лише фіксували гуманітарні наслідки війни, а й активно конструювали суспільні моделі їх осмислення, формували громадську підтримку державної гуманітарної політики, зміцнювали національну солідарність і сприяли утвердженню цінностей взаємодопомоги, відповідальності та суспільної єдності як необхідних передумов протидії російській агресії. Водночас дослідження показало, що окремі напрями соціогуманітарної політики висвітлювалися нерівномірно: поряд із високою увагою до ветеранів, волонтерського руху, внутрішньо переміщених осіб і проблем окупованих територій менш інтенсивно аналізувалися довгострокові стратегії розвитку молодіжної політики та окремі аспекти реінтеграційних процесів, що свідчить про специфіку формування тематичних пріоритетів українського суспільно-медійного дискурсу в умовах війни.

У розділі 4 **«Виклики перед освітою та наукою як наслідок російської агресії проти України: медійно-дискурсивні аспекти»** здійснено комплексний аналіз особливостей репрезентації освітньої та наукової сфер у суспільно-медійному дискурсі України в умовах російсько-української війни. Обґрунтовано, що українські мас-медіа розглядали освіту і науку не лише як важливі складові гуманітарної політики держави, а й як стратегічні чинники національної безпеки, суспільної стійкості, формування громадянської ідентичності та протидії російській агресії. Доведено, що зміст і тематичні акценти медійного дискурсу визначалися поєднанням реформаторської проблематики з висвітленням безпосередніх наслідків війни для функціонування освітніх і наукових інституцій.

У підрозділі 4.1. *«Освіта у фокусі суспільно-медійного дискурсу»* проаналізовано висвітлення питань дошкільної, загальної середньої, професійної та вищої освіти в українських мас-медіа впродовж 2014–2022 рр. З'ясовано, що висвітлення проблем дошкільної освіти концентрувалося переважно навколо питань забезпечення доступності освітніх послуг, нестачі місць у закладах дошкільної освіти, будівництва й реконструкції дитячих садків, матеріально-технічного забезпечення, організації харчування дітей та фінансування галузі. Встановлено, що українські медіа значну увагу приділяли повсякденним проблемам функціонування закладів дошкільної освіти, зокрема забезпеченню їх сучасною інфраструктурою, створенню безпечних умов перебування дітей, участі органів місцевого самоврядування у розвитку мережі дошкільних закладів, а також питанням фінансової участі батьків у забезпеченні потреб дитячих садків. Показано, що в інформаційному просторі активно обговорювалися проблеми кадрового забезпечення закладів дошкільної освіти, умов праці вихователів та необхідності підвищення престижності педагогічної

професії. Водночас встановлено, що питання модернізації змісту дошкільної освіти, удосконалення підготовки педагогічних кадрів, упровадження інноваційних освітніх технологій, оновлення освітніх програм і комплексного реформування системи дошкільної освіти загалом залишалися на периферії суспільно-медійного дискурсу. Це засвідчило переважання практично орієнтованої проблематики над концептуальним осмисленням перспектив розвитку дошкільної освіти та недостатню увагу медіа до стратегічних напрямів її модернізації.

Проаналізовано особливості репрезентації загальної середньої освіти у вітчизняних медіа. Встановлено, що ключове місце у суспільно-медійному дискурсі посідали питання розроблення, суспільного обговорення та реалізації Законів України «Про освіту» і «Про повну загальну середню освіту». Доведено, що українські медіа стали важливим майданчиком для дискусій щодо концепції Нової української школи, компетентнісного підходу, оновлення змісту освіти, мовної політики у школах, створення сучасного освітнього середовища, реформування структури старшої профільної школи, удосконалення системи підготовки педагогів та підвищення їхнього соціального статусу. Показано, що значна увага приділялася питанням забезпечення закладів освіти сучасними підручниками й матеріально-технічними засобами, розвитку інклюзивного освітнього середовища, підвищенню оплати праці вчителів, їхньому професійному розвитку, а також запровадженню індивідуальної освітньої траєкторії учнів і переходу до профільної старшої школи. Встановлено, що медіа не лише інформували суспільство про перебіг освітньої реформи, а й стали платформою для обговорення її переваг, проблем реалізації та суспільного сприйняття за участю представників органів влади, освітан, експертів і громадськості. Особливого значення в умовах російсько-української війни набули питання національно-патріотичного виховання, громадянської освіти та модернізації предмета «Захист України», який поступово трансформувався в один із ключових інструментів формування громадянської свідомості, оборонної компетентності та підготовки молоді до життя в умовах воєнних викликів.

Виявлено, що професійна (професійно-технічна) освіта значно рідше ставала предметом медійної уваги порівняно із загальною середньою та вищою освітою. Водночас українські журналісти порушували питання модернізації мережі закладів професійної освіти, реформування системи управління нею, оновлення матеріально-технічної бази, удосконалення механізмів фінансування, розвитку дуальної форми навчання та розширення співпраці із роботодавцями. Значну увагу приділено висвітленню проблем забезпечення економіки кваліфікованими робітничими кадрами, підвищення престижності робітничих професій, адаптації освітніх програм до потреб сучасного ринку праці та розвитку регіональних центрів професійної освіти. Показано, що в медійному

просторі обговорювалися питання оптимізації мережі закладів професійної освіти, децентралізації управління, кадрового забезпечення, оновлення змісту підготовки та інтеграції професійної освіти із потребами реального сектору економіки. Водночас в умовах російсько-української війни актуалізувалися проблеми підготовки фахівців для відновлення країни, функціонування закладів професійної освіти в кризових умовах та забезпечення безперервності освітнього процесу. Доведено, що медійний дискурс у цій сфері характеризувався переважно реакцією на окремі управлінські рішення, локальні проблеми й поточні виклики, тоді як стратегічні питання розвитку професійної освіти, її довгострокової модернізації та ролі у соціально-економічному розвитку держави залишалися недостатньо представленими в українському інформаційному просторі.

Досліджено особливості висвітлення реформування вищої освіти в українському суспільно-медійному просторі. Встановлено, що медійний дискурс концентрувався навколо положень Закону України «Про вищу освіту», автономії університетів, академічної доброчесності, забезпечення якості освіти, інтеграції української вищої школи до Європейського простору вищої освіти, міжнародної академічної мобільності, цифровізації освітнього процесу та адаптації університетів до умов війни. Показано, що українські медіа активно висвітлювали перебіг реформ у сфері вищої освіти, приділяючи увагу діяльності Міністерства освіти і науки України, Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, питанням акредитації освітніх програм, розвитку університетської автономії, удосконаленню системи управління закладами вищої освіти та розширенню їхньої міжнародної співпраці.

Проаналізовано особливості суспільної рецепції реформаторських ініціатив, виявлено основні дискусії щодо результативності впровадження реформ, проблем фінансування закладів вищої освіти, кадрового забезпечення, підвищення конкурентоспроможності українських університетів, розвитку міжнародних освітніх і наукових проєктів, організації дистанційного навчання та використання цифрових технологій в освітньому процесі. Встановлено, що в умовах російсько-української війни особливого значення набули питання безперервності функціонування університетів, релокації окремих закладів, підтримки студентів і викладачів, збереження академічного потенціалу України та забезпечення інтеграції української вищої освіти до європейського освітнього й наукового простору.

У підрозділі 4.2. *«Мас-медійний дискурс проблем і потенціалу наукової сфери»* увагу приділено аналізу мас-медійного дискурсу щодо функціонування наукової сфери в умовах неконвенційного етапу російсько-української війни. Доведено, що проблематика науки посідала значно скромніше місце в українських медіа порівняно з освітньою

тематикою, а її висвітлення мало переважно ситуативний характер і концентрувалося навколо найактуальніших викликів розвитку наукової сфери. Основними напрямками медійного дискурсу стали реформування системи управління наукою, діяльність Національної академії наук України, Національного фонду досліджень України та інших наукових інституцій, фінансування науки, підтримка молодих учених, розвиток міжнародного наукового співробітництва, інтеграція української науки до Європейського дослідницького простору, а також популяризація досягнень українських учених і впровадження результатів наукових досліджень у практику. Проаналізовано особливості суспільної рецепції державної наукової політики, дискусії щодо ефективності реформування наукової сфери, оновлення нормативно-правового забезпечення, кадрового потенціалу та механізмів державної підтримки наукових досліджень. Встановлено, що найбільший суспільний резонанс викликали питання хронічного недофінансування науки, відтоку наукових кадрів, старіння наукового персоналу, руйнування наукової інфраструктури внаслідок бойових дій, необхідності збереження наукового потенціалу держави та активізації міжнародної підтримки українських досліджень. Показано, що в умовах війни українські медіа дедалі частіше акцентували увагу на стратегічному значенні науки для забезпечення обороноздатності держави, розвитку інноваційних і оборонних технологій, післявоєнного відновлення України та зміцнення її міжнародної наукової конкурентоспроможності.

Узагальнення результатів дослідження засвідчило, що впродовж 2014–2022 рр. у суспільно-медійному дискурсі України сформувався цілісний комплекс уявлень про освіту і науку як стратегічні ресурси держави в умовах війни. Українські мас-медіа не лише інформували про перебіг освітніх реформ і функціонування наукової сфери, а й активно формували суспільне сприйняття їхнього значення для національної безпеки, збереження людського капіталу та європейської інтеграції України. Водночас дослідження виявило нерівномірність медійної уваги до окремих складових освітньої системи: якщо реформування загальної середньої та вищої освіти стало предметом широких суспільних дискусій, то дошкільна, професійна освіта й особливо наукова сфера значно рідше перебували у фокусі мас-медіа. Це дозволило зробити висновок, що тематичні пріоритети українського медійного дискурсу визначалися насамперед суспільною значущістю реформ, масштабом їхнього впливу на громадян та безпосереднім зв'язком із викликами, породженими російсько-українською війною.

У розділі 5 **«Збереження культурної спадщини України в умовах російсько-української війни у суспільно-медійному дискурсі»** досліджено особливості висвітлення українськими мас-медіа проблем охорони, збереження та розвитку культурної спадщини в умовах російської агресії. Обґрунтовано, що культурна спадщина у суспільно-

медійному дискурсі розглядалася не лише як сукупність історичних пам'яток і культурних цінностей, а як важливий чинник національної ідентичності, історичної пам'яті, духовної стійкості українського суспільства та складова гуманітарної безпеки держави. Доведено, що російська агресія актуалізувала проблему захисту культурної спадщини як один із пріоритетних напрямів державної та громадської діяльності, а медіа стали ключовим інструментом документування втрат, суспільної мобілізації та формування міжнародної підтримки у сфері охорони української культури.

У підрозділі 5.1. *«Втрата значної частини культурної спадщини внаслідок тимчасової окупації українських територій»* з'ясовано, що важливе місце у вітчизняному суспільно-медійному дискурсі посідало висвітлення стану культурної спадщини на тимчасово окупованих територіях України. Встановлено, що після окупації Автономної Республіки Крим та частини Донецької і Луганської областей українські медіа систематично інформували про незаконне привласнення, руйнування, пошкодження та використання об'єктів культурної спадщини окупаційною владою. Особливу увагу журналісти приділяли становищу Ханського палацу в Бахчисарай, заповідника «Херсонес Таврійський», археологічних пам'яток Криму, музейних колекцій, а також численним випадкам незаконних археологічних розкопок і вивезення культурних цінностей до Російської Федерації. Показано, що українські медіа активно використовували оцінки істориків, археологів, музейних працівників і міжнародних експертів для обґрунтування протиправності дій окупаційної влади та привернення уваги міжнародної спільноти до проблеми збереження української культурної спадщини.

Доведено, що окремий напрям медійного дискурсу стосувався втрат культурної спадщини на окупованих територіях Донбасу. Встановлено, що журналісти висвітлювали захоплення музеїв, руйнування історичних пам'яток, функціонування культурного простору «Ізоляція» як місця незаконного утримання людей, втрату музейних фондів, нищення архівів і бібліотечних колекцій. Водночас у медійному просторі наголошувалося на недостатній доступності достовірної інформації про масштаби руйнувань унаслідок тривалої окупації окремих територій та обмежених можливостей проведення фахового моніторингу.

У підрозділі 5.2. *«Громадські та державні ініціативи у сфері збереження та розвитку сфери культури»* проаналізовано висвітлення громадських і державних ініціатив щодо збереження та розвитку культурної спадщини. Встановлено, що український суспільно-медійний дискурс значною мірою концентрувався на діяльності громадських організацій, професійних спільнот, музейників, істориків, волонтерів і культурних діячів, які ініціювали проекти документування втрат, цифрового збереження культурних цінностей, міжнародної адвокації

української культурної спадщини та організації благодійних заходів. Показано, що саме громадський сектор став головним генератором суспільних ініціатив, тоді як державна політика значно рідше перебувала у центрі уваги журналістів. Водночас висвітлювалися діяльність Міністерства культури та інформаційної політики України, звернення української влади до міжнародних організацій, створення державних реєстрів пошкоджених культурних об'єктів, а також реалізація окремих державних програм, серед яких найбільший суспільний резонанс отримав проєкт «Велика реставрація».

Виявлено, що упродовж досліджуваного періоду українські мас-медіа поступово сформували новий дискурс відповідальності за культурну спадщину, у межах якого наголошувалося на необхідності консолідації зусиль держави, місцевих громад, науковців, музейної спільноти та громадянського суспільства. Значного поширення набули ідеї цифрової фіксації пам'яток, міжнародної співпраці у сфері їх охорони, післявоєнної реставрації та створення ефективної системи захисту культурних цінностей. Водночас журналісти неодноразово акцентували увагу на недостатній ефективності окремих державних рішень, нестачі фінансових ресурсів, недосконалості механізмів охорони культурної спадщини та недостатньому інформаційному супроводі державних програм.

Особливе місце у суспільно-медійному дискурсі посіла проблема деколонізації культурного простору України. Доведено, що російсько-українська війна істотно активізувала процес переосмислення історико-культурної спадщини, звільнення українського культурного простору від імперських і радянських наративів, перегляду ролі російської культури у суспільному житті України. У медіа активно обговорювалися питання демонтажу пам'ятників діячам російської імперської традиції, перейменування топонімів, переоцінки музейних експозицій, формування нових підходів до культурної політики та необхідності посилення українського культурного продукту. Встановлено, що деколонізація поступово перетворилася з окремої культурної ініціативи на один із ключових напрямів гуманітарної політики держави та важливий компонент суспільно-медійного дискурсу.

Узагальнення результатів дослідження засвідчило, що у 2014–2022 рр. українські мас-медіа сформували комплексний дискурс збереження культурної спадщини як важливої складової національної безпеки та культурної стійкості держави. Доведено, що медійний простір не лише документував втрати, завдані російською агресією, а й сприяв консолідації суспільства навколо проблем охорони культурних цінностей, популяризував громадські та державні ініціативи, формував міжнародну підтримку України й утверджував розуміння культури як одного з фундаментальних чинників збереження української державності. Водночас дослідження показало, що український суспільно-медійний дискурс

характеризувався переважанням громадських ініціатив над державними, а також поступовим переходом від фіксації втрат культурної спадщини до осмислення необхідності її післявоєнного відновлення, деколонізації культурного простору та формування нової гуманітарної політики України.

У розділі 6 **«Мас-медійні інтерпретації мовної політики в Україні в умовах агресії Російської Федерації»** здійснено комплексний аналіз суспільно-медійного дискурсу щодо мовної політики України упродовж 2014–2022 рр. Обґрунтовано, що мовне питання в умовах російсько-української війни набуло стратегічного значення як один із ключових чинників національної безпеки, суспільної консолідації, культурної самоідентифікації та протидії російському інформаційно-ідеологічному впливу. Доведено, що українські мас-медіа виступали не лише засобом інформування про зміни мовного законодавства, а й важливим майданчиком суспільної дискусії, формування громадської думки та переосмислення ролі української мови в державотворчих процесах.

У підрозділі 6.1. *«Правове конституювання державної мовної політики у висвітленні українських медіа»* з'ясовано, що провідним напрямом суспільно-медійного дискурсу стало висвітлення процесу правового конституювання державної мовної політики. Встановлено, що особливу увагу журналісти приділяли суспільним дискусіям навколо скасування Закону України «Про засади державної мовної політики» 2012 р., підготовці нового мовного законодавства та ухваленню Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». Показано, що українські медіа широко висвітлювали позиції представників органів державної влади, науковців, правників, громадських діячів і міжнародних експертів щодо змісту мовної реформи, механізмів її реалізації та можливих суспільно-політичних наслідків. Доведено, що переважна більшість українських засобів масової інформації підтримувала утвердження української мови як єдиної державної, водночас прагнучи представляти різні суспільні позиції щодо окремих аспектів мовної політики.

Проаналізовано особливості медійної рецепції законодавчого запровадження мовних квот у сфері телебачення, радіомовлення, книговидавання та інших засобів масової комунікації. Встановлено, що українські журналісти загалом позитивно оцінювали політику розширення функціонування української мови в інформаційному просторі, розглядаючи її як один із дієвих механізмів зміцнення інформаційної безпеки держави, розвитку національного культурного продукту та зменшення впливу російської інформаційної експансії. Водночас у суспільно-медійному дискурсі обговорювалися проблеми практичного впровадження мовних норм, адаптації медіаринку до нових законодавчих

вимог та забезпечення балансу між свободою слова і реалізацією державної мовної політики.

Доведено, що одним із найрезонансніших напрямів медійних дискусій стали мовні положення Закону України «Про освіту». Встановлено, що українські мас-медіа детально висвітлювали внутрішньополітичні та міжнародні дискусії навколо мовної статті закону, позиції представників української влади, наукової спільноти, освітян, міжнародних організацій і сусідніх держав. Показано, що журналісти розглядали мовну політику у сфері освіти не лише як освітню реформу, а як складову державної політики національної безпеки, інтеграції суспільства та забезпечення єдності українського гуманітарного простору.

З'ясовано, що упродовж досліджуваного періоду мовне питання регулярно актуалізувалося під час парламентських і президентських виборів, коли окремі політичні сили знову порушували проблему надання російській мові статусу другої державної. Встановлено, що український суспільно-медійний дискурс концентрувався навколо скасування Закону України «Про засади державної мовної політики» 2012 р., підготовки й суспільного обговорення нового мовного законодавства, а також запровадження державної політики утвердження української мови. Показано, що важливими учасниками цих дискусій були політики, журналісти, письменники, правники й громадські діячі, які послідовно обґрунтовували необхідність зміцнення позицій української мови в усіх сферах суспільного життя.

Встановлено, що український суспільно-медійний дискурс переважно критично оцінював політичні ініціативи щодо розширення статусу російської мови, розглядаючи їх як інструмент політичних маніпуляцій, елемент передвиборчих технологій і складову російського інформаційного впливу. Проаналізовано аргументацію журналістів, письменників, науковців та громадських діячів, які обґрунтовували необхідність посилення статусу української мови як важливої передумови зміцнення української державності, збереження культурної самобутності, консолідації української політичної нації та забезпечення інформаційної й гуманітарної безпеки країни. Показано, що суспільно-медійний дискурс відіграв важливу роль у формуванні громадської підтримки мовної реформи, переосмисленні ролі державної мови в умовах російсько-української війни та утвердженні її як одного з ключових символів української незалежності.

Врешті у підрозділі 6.2. *«Мовне питання у медійно-публіцистичному дискурсі»* увагу приділено аналізу публіцистичного дискурсу щодо мовної проблематики. Доведено, що значний вплив на формування суспільних уявлень справляли статті, блоги, авторські колонки, аналітичні матеріали та публічні виступи відомих письменників, журналістів, громадських діячів і мовних активістів, зокрема В. Портникова, О. Забужко,

В. Ференца, Т. Марусик, С. Сидоренка, М. Чадюк, В. Яблонського, І. Фаріон, С. Літинського, а також інших представників українського інтелектуального середовища. Показано, що саме публіцистичний сегмент медійного простору став одним із головних майданчиків осмислення мовної політики в умовах російсько-української війни, де поєднувалися історичні, політичні, культурні та безпекові аргументи. Виявлено, що одним із провідних напрямів цього дискурсу стало переосмислення історії русифікації України, критика імперської мовної політики Росії, деконструкція поширених проросійських наративів про нібито «утиски російської мови», осмислення мовної травми українського суспільства як наслідку тривалого колоніального панування, а також обґрунтування необхідності утвердження української мови як важливого чинника національної безпеки. Проаналізовано публіцистичні дискусії щодо мовного законодавства, мовних квот, функціонування української мови в освіті, культурі та медіа, а також суспільної відповідальності за подолання наслідків тривалої русифікації. Показано, що російсько-українська війна істотно активізувала процеси переоцінки мовної ідентичності, сприяла поширенню практик добровільного переходу на українську мову, формуванню нового ціннісного ставлення до неї як символу державної незалежності, культурної деколонізації, громадянської єдності та одного з ключових чинників національної стійкості.

Відзначено, що у 2014–2022 рр. український суспільно-медійний дискурс відіграв визначальну роль у формуванні сучасної моделі мовної політики держави. Доведено, що мас-медіа не лише висвітлювали законодавчі зміни й суспільні дискусії, а й активно формували ціннісні орієнтири мовного розвитку України, сприяли утвердженню української мови як фундаментального елемента національної ідентичності та важливого чинника державної безпеки. Водночас дослідження показало, що мовне питання упродовж досліджуваного періоду поступово трансформувалося з предмета переважно політичних суперечок у складову ширшого цивілізаційного вибору українського суспільства, а після початку широкомасштабного вторгнення Російської Федерації остаточно набуло значення одного з ключових символів опору агресору, консолідації української політичної нації та подолання наслідків багатовікової русифікації.

У **висновках** узагальнено результати дослідження, сформульовано його основні наукові положення та зроблено узагальнення щодо концептуального осмислення гуманітарних аспектів російсько-української війни, їхнього змістового наповнення, особливостей репрезентації та трансформації у суспільно-медійному дискурсі 2014–2022 рр.

1. Проаналізовано історіографію проблеми та окреслено джерельну базу дослідження. Історіографію аналізованої проблеми класифіковано за проблемно-тематичним критерієм, на основі якого виокремлено три групи

праць: 1) публікації про російсько-українську війну у всіх її проявах (від характеристики бойових дій до окреслення становища населення на окупованих територіях у 2014–2022 рр.); 2) студії щодо українського медійного простору, медіадискурсу, його ключових особливостей у 2014–2022 рр.; 3) дослідження гуманітарного простору життя українського суспільства в умовах гібридної війни Росії проти України (2014–2022). Першу підгрупу праць поділено на такі підгрупи: а) передумови, причини, витоки російсько-української війни; б) характер війни; в) періодизація російсько-української війни; г) перебіг військових подій та операцій; ґ) інформаційні, енергетичні, екологічні загрози для України з боку Росії; д) студії про міжнародні виміри війни; е) політика пам'яті України в роки війни. Другу групу досліджень поділено на підгрупи: а) роль медіа в умовах збройного конфлікту й гібридної війни загалом; б) російсько-українська війна в дискурсі західних медіа; в) праці аксіологічно-світоглядного та методологічного характеру про медійні технології щодо висвітлення російсько-української війни. До третьої групи включено підгрупи праць про: а) гуманітарні аспекти життя українських громадян на тимчасово окупованих територіях; б) соціальні проблеми ветеранів російсько-української війни – учасників АТО і ООС; в) реінтеграцію та адаптацію внутрішньо-переміщених осіб; г) волонтерський рух в Україні під час війни; ґ) охорону здоров'я в умовах війни; д) освіта і культура у часі війни; е) вплив війни на релігійні аспекти життя українського суспільства. Джерельну базу дослідження класифіковано на основі концепції Ірини Колесник про історіографічні джерела. Відтак виокремлено такі три великі групи джерел: 1) конкретний медійний текст (окремий медійний продукт); 2) великий медійний текст (корпус медійних текстів); 3) медійно-культурний контекст (система суспільно-історичних умов функціонування медіа).

2. Визначено теоретико-методологічні підстави дослідження. Серед провідних міждисциплінарних підходів загальнонаукового характеру, необхідних для розкриття багатоаспектної проблематики нашого дослідження, виокремлено аксіологічний, антропологічний, соціокультурний, цивілізаційний. Ключовими конкретно-науковими підходами у нашій роботі стали дискурс-аналіз, наративний, системний, біографічний і синхронно-діахронічний підходи, а також принципи історизму, науковості, авторської об'єктивності, верифікації. Зазначені вище підходи та принципи реалізуються шляхом застосування комплексу методів дослідження: а) загальнонаукових (аналіз, синтез, індукція, дедукція, класифікація, узагальнення, абстрагування); б) спеціально-історичних (історико-генетичний, історико-системний, історико-типологічний, історико-порівняльний, критики історичних джерел, періодизації); в) лінгвістично-психологічних (лексико-семантичний, контекстуально-інтерпретаційний, структурно-системний, контент-аналіз

медіатекстів). Провідними категоріями нашого дослідження стали поняття «дискурс», «медійний дискурс», «суспільно-медійний дискурс», «російсько-українська війна».

3. З'ясовано мас-медійне висвітлення проблематики соціогуманітарної сфери України в умовах російсько-української війни. Встановлено, що в українському мас-медійному просторі (2014–2022) сформувалося декілька дискурсів, пов'язаних з ветеранами АТО, а саме: правове становище; соціальний захист; реінтеграція до повсякденного цивільного життя; переслідування ветеранів; девіації ветеранів. Висвітлюючи правове становища ветеранів АТО/ООС, українські медіа аналізували законодавство України щодо УБД, державну політику зі створення інституцій та служб, спрямованих на допомогу учасникам та ветеранам АТО, затвердження урядових цільових програм реабілітації та реадaptaції ветеранів війни. Характеризуючи чисельність ветеранів, мас-медіа не оминали увагою й численні випадки неправомірного набуття статусу УБД службовцями різних державних органів. Найбільше увагу медіа привертало питання соціального захисту ветеранів АТО/ООС, зокрема фінансові виплати, матеріальна підтримка (у тому числі розв'язання житлових проблем), фізична та психологічна реабілітація тощо. Доволі часто велася мова про пільги для ветеранів, грошову допомогу від держави, протезування поранених бійців, наданням їм житла та земельних ділянок. Доволі значний сегмент повідомлень у мас-медійному просторі України стосувався активної участі громадського сектору суспільства у підтримці ветеранів АТО/ООС та їхніх сімей. Одним з ключових питань, які активно обговорювалися в українському мас-медійному просторі майже від початку сучасної російсько-української війни, стали питання психологічної адаптації ветеранів АТО.

4. Досліджено, що молодіжна політика України у роки російсько-української війни була і залишається резонансною складовою суспільно-політичного дискурсу у вітчизняних мас-медіа. У медіа питання молоді та її запитів особливо актуалізувалося під час виборів (парламентських, президентських, місцевих). З'ясовано, що значну увагу українські медіа присвячували правому забезпеченню молодіжної політики в Україні. Встановлено, що до цього питання привертало увагу політики та молодіжні лідери, які розробляли проєкт Закону України «Про основні засади молодіжної політики». Особливо впродовж 2020–2021 рр. у медіа з'явилося багато публікацій, в яких давалася оцінка цьому законопроєкту, відзначалися його позитивні і негативні сторони. На жаль, незначну увагу мас-медіа привертала Стратегія розвитку молодіжної політики до 2030 р. Наголошується, що завдяки українським медіа у суспільстві в досліджуваній період формувався образ патріотичної молоді людини, яка може і вміє впливати на владу та відстоювати свої права.

5. З'ясовано, що українські медіа присвячували велику увагу українському волонтерському руху у роки російсько-української війни як прояву найвищої самоорганізації, патріотизму, жертвовності громадянського суспільства України. З одного боку, така увага зумовлювалася значною довірою українського суспільства до волонтерів, з іншого – залученістю багатьох журналістів до волонтерського руху й активна публікаційна активність волонтерів у медіа, передовсім в соціальних медіа. Загалом «волонтерський дискурс» в українських медіа в 2014–2022 рр. концентрувався навколо кількох тематичних, структурно-нарративних компонентів: а) взаємовідносини волонтерів і державних органів влади, які балансували між несприйняттям, протистоянням, взаємочастю, взаємопідтримкою; б) історія діяльності відомих волонтерських організацій, груп, фондів; в) напрями діяльності волонтерських організацій (допомога українській армії та іншим силовим структурам, допомога цивільному населенню у зоні АТО/ООС, допомога ВПО, лікування і реабілітація поранених, обмін полонених, пошук тіл загиблих українських вояків, організація благодійних заходів тощо); г) міжнародні виміри волонтерського руху в українському контексті; д) особистісний вимір волонтерства (розповіді про діяльність відомих і маловідомих волонтерів).

6. Проаналізовано медійно-дискурсивні візії освіти та науки у реаліях російської агресії проти України. Констатовано, що серед різноманітних аспектів дошкільної освіти до фокусу уваги часто потрапляли питання нестачі місць у дитячих садках, необхідність будівництва нових і реконструкції існуючих закладів дошкільної освіти, питання харчування дітей, збирання коштів з батьків на потреби дитячих садків тощо. На жаль, значно меншу увагу журналісти присвячували питанням реформування дошкільної освіти, її змісту, підготовки педагогічних кадрів тощо.

Показано, що ключовими проблемами, які викликали активне і тривале обговорення в українських медіа, стали розроблення, зміст та перспективи впровадження законів «Про освіту» та «Про повну загальну середню освіту». Найчастіше на медійних платформах з підтримкою законів виступали їхні розробники, представники влади Л. Гриневич, І. Совсун, Г. Новосад. Водночас активну роль відігравала громадськість. Ще у 2015 р. в медіа уперше було окреслено проблеми і завдання у секторі середньої освіти. Свої думки з приводу реформи освіти у медіа висловлювали й відомі громадські діячі, журналісти, експерти. У медіа дискутувалися питання змісту освіти, мови навчання у державних школах, впровадження компетентнісного підходу, друку нових підручників, оновлення матеріально-технічних засобів шкіл, підвищення рівня фахової кваліфікації вчителів, зростання винагороди за педагогічну працю, запровадження індивідуальної освітньої траєкторії учнів, перехід до профільної старшої школи (ліцеїв), удосконалення початкової військової

підготовки старшокласників через зміни в програмі предмета «Захист Вітчизна» («Захист України»).

Аналізуючи змістову спрямованість мас-медійного дискурсу щодо професійної освіти України, визначено декілька тематично-проблемних аспектів фокусування уваги медіа: 1) проблема фінансування закладів професійної освіти у зв'язку з проведенням реформи місцевого самоврядування й передачу фінансових повноважень у регіони та громади; 2) питання належності закладів профтехосвіти до групи закладів вищої освіти; 3) реформування змісту освіти в училищах, коледжах, технікумах, з метою їх максимального наближення до ринку праці та потреб виробничих і сервісних підприємств; 4) впровадження і розширення практики застосування у системі професійної освіти дуальної форми навчання, створення аврально-практичних центрів, модернізація навчального обладнання; 5) зміни до умов вступу до закладів професійної освіти; 6) законодавчі зміни, пов'язані із схваленням Закону України «Про фахову передвищу освіту» (2019) та розробкою законопроекту «Про професійну освіту» (з 2020 р.); 7) спроби прогнозів розвитку професійної освіти у зв'язку з поширенням онлайн-освіти, діджиталізацією, поширенням високотехнологічних виробничих процесів.

У результаті дослідження з'ясовано, що рецепція українськими медіа реформ у сфері вищої освіти концентрувалася навколо декількох аспектів, які склали основу медійного дискурсу у цьому напрямі. По-перше, детально висвітлювався зміст Закону України «Про вищу освіту», прийнятого у липні 2014 р. По-друге, в медіа дискутувалися успіхи і невдачі запровадження реформи, відзначалися такі досягнення як автономія університетів, формування системи забезпечення якості вищої освіти, зростання ролі студентського самоврядування, активізація міжнародної діяльності університетів. По-третє, висвітлювалися запроваджені у 2016 р. зміни вимог до отримання науково-педагогічними працівниками вчених звань професора та доцента. По-четверте, описувалися реформи у сфері вищої медичної освіти, які стосувалися посилення вимог до рівня підготовки абітурієнтів і студентів (запровадження високого прохідного балу при вступі, перевірку знань студентів за допомогою американських тестів). По-п'яте, деякий час медіа обговорювали питання запровадження формульного принципу розподілу фінансування між університетами, запровадженого постановою уряду наприкінці 2019 р., наводили як позитивні, так і критичні думки. Пошосте, українські медіа недостатньо цікавилися роботою НАЗЯВО, приділяючи увагу цій структурі лише з огляду на низку скандалів щодо формування її складу.

7. Констатовано, що українські медіа не приділяли сталої уваги науковій політиці в Україні. Загалом український медійний дискурс щодо проблематики наукової сфери фокусувався на таких аспектах:

1) необхідність припинення співпраці з Росією на науковій ниві; 2) реформування наукової сфери, зокрема зміна управління та створення Національного фонду досліджень, Національної ради з питань розвитку науки і технологій; 3) досягнення українських учених (передусім в сфері природничих наук); 4) незадовільне фінансування наукових інституцій України; 5) кроки української влади, спрямовані на підтримку молодих вчених; 6) роль науки в сфері оборони України в умовах російсько-української війни; 7) масовий виїзд з України наукових кадрів; 8) проблеми академічної доброчесності, передовсім такої її складової як недобросовісні наукові дослідження і дисертації. Відзначимо, що більшість окреслених аспектів у мас-медіа висвітлювалися епізодично. Лише питання недофінансування науки та скандальна тематика щодо плагіату у наукових працях, причому переважно публічних осіб, склали більш сталу тенденцію у річниці українського мас-медійного дискурсу.

8. Охарактеризовано збереження культурної спадщини України в умовах російсько-української війни крізь призму аналізу суспільно-медійного простору. У 2014–2022 рр. в українському медійному полі обговорювалися питання збереження культурної спадщини в окупованих Криму та окремих районах Донецької і Луганської областей. Насамперед наголошувалося на недостатній увазі українських державних органів до потреб збереження культурної спадщини в Криму до 2014 р., а згодом акцент було зроблено на протиправних діях російської влади і працівників культурної сфери щодо низки історичних об'єктів: Ханського палацового комплексу в Бахчисарай, заповідника «Херсонес Таврійський», залишків Тірітаського валу тощо. Чималу увагу викликали незаконні археологічні розкопки, а також вивезення музейних цінностей до Росії. Українські медіа неодноразово наводили висновки фахівців, експертів, які вказували на негативні наслідки проведених російськими компаніями реставраційних робіт на історичних об'єктах Криму, привласнення близько чотирьох тисяч музейних артефактів. Висвітлювалися й дії української влади і громадськості (конференції, звернення до міжнародної спільноти, формування державного реєстру культурних цінностей та ін.). Дещо менш інтенсивно у медіа висвітлювалися становище культурної спадщини на окупованих територіях українського Донбасу.

Встановлено, що в українському медійному полі домінували питання громадських ініціатив і візій у сфері збереження та розвитку культури в умовах війни. Державні ініціативи у сфері збереження культурної спадщини були недостатньо масштабними, й часто не мали належного інформаційного супроводу. Лише проєкт «Велика реставрація», започаткований у 2021 р. привернув увагу медіа. Натомість громадські візії щодо стану української культури в умовах російсько-української війни значно частіше абсорбували вітчизняним медійним дискурсом.

9. Висвітлено мас-медійні інтерпретації мовної політики в Україні в умовах агресії Російської Федерації. Українські мас-медіа приділяли особливу увагу питанням мовної політики в Україні. Причини цього полягали, з одного боку, в важливості ефективного розв'язання проблеми співвідношення державної мови, російської мови та мов національних меншин в Україні задля стабільності суспільства, з другого, – загостренням цього питання в умовах сучасної російсько-української війни, ідеологічний дискурс якої містив міф про «утиски російської мови». Українські медіа у досліджуваний період (2014–2012) фокусували на трьох ключових проявах мовної політики: 1) колізії щодо скасування конфліктогенного мовного закону 2012 р. (закон Ківалова-Колесніченка), а також щодо розробки і суспільної ухвалення нового закону про мови в Україні; 2) дискусії про законодавче запровадження мовних квот для телебачення, радіо, книговидавництва; 4) внутрішні і зовнішні суперечки про мовну статті закону «Про освіту». Слід визнати, що більшість українських медіа підтримували мовну політику українських урядів щодо утвердження української мови як державної в Україні, хоч і намагалися дотримувати об'єктивного висвітлення подій і трактування позицій політичних сил.

Показано, що мовне питання загалом та мовна політика української влади зокрема часто слугувала предметом аналізу журналістів, письменників-публіцистів, громадських діячів. Їхню увагу особливо привертало питання мовної політики в Україні, дискусії і суперечки з приводу оновлення мовного законодавства. В українських медіа неодноразово піднімалося питання «другорядності» української мови в Україні, описувалася історія мовного законодавства в Україні. У роки російсько-української війни актуалізувалося питання національно-культурного, зокрема й мовного травматичного досвіду українців, які виростили в російськомовному середовищі.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

*Статті, опубліковані у виданнях, що індексуються
у наукометричних базах Scopus, Web of Science*

1. Puyda R., & Dvorianyn P. Higher Education Reform in Ukraine (2014 – 2022) in the Reception of Domestic Social Media. *Shkhidnoievropeiskiy Istorychniy Visnyk [East European Historical Bulletin]*. 2024. Vyr. 31. Pp. 203–217.

DOI: <https://doi.org/10.24919/2519-058X.31.306356>

(Scopus, Web of Science)

(внесок автора у збір матеріалу та написання тексту 75 %)

2. Dvorianyn P., & Teliachyi Yu. War and Language: Language Policy Issues of Ukraine in Domestic Mass Media Discourse (2014 – 2022). *Skhidnoievropeyskyi Istorychnyi Visnyk [East European Historical Bulletin]*. 2024. Vyp. 33. Pp. 239–252. DOI: <https://doi.org/10.24919/2519-058X.33.317463>

(Scopus, Web of Science)

(внесок автора у збір матеріалу та написання тексту 75 %)

3. Haliv M., Ilnytskyi V., Dvorianyn P. «Genocide» or «War Crimes»: Views of Ukrainian and Foreign Intellectuals on the Nature of Crimes Committed by Russian Troops in Ukraine (2022 – 2024). *Сторінки історії: збірник наукових праць*. 2026. Вип. 62. С. 415–437.

DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5244.62.2026.362900>

(Web of Science)

(внесок автора у збір матеріалу та написання тексту 50 %)

4. Haladzhun Z., Kunanets N., Dvorianyn P., Makarchuk O., Veretennikova N. Compound Words as a Means of Expressing Content Tonality in the Ukrainian Text Media. 2021 IEEE 16th International Conference on Computer Sciences and Information Technologies (CSIT). 2021. Pp. 109–114.

DOI: <https://doi.org/10.1109/CSIT52700.2021.9648589>

(Scopus)

(внесок автора у збір матеріалу та написання тексту 25 %)

Розділ у колективній монографії

5. Дворянин П. Я. Проблематика реінтеграції через освіту в українському мас-медійному дискурсі (2014–2022). *Сучасна російсько-українська війна: історіографічні, суспільно-політичні, соціально-економічні та культурно-духовні виміри. Наукова монографія*. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2024. С. 306–331.

Статті, опубліковані у фахових виданнях України (категорія Б)

6. Дворянин П. Втрата культурної спадщини внаслідок тимчасової окупації українських територій в умовах російсько-української війни (2022 – 2023 рр.). *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*. 2023. Вип. 13/55. С. 90–108.

DOI: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.13/55.283180>

7. Дворянин П. Відлуння російсько-української війни у педагогічній пресі України (за матеріалами газети «Освіта України»). *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Вип. 66. Том 2. С. 4–10.

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/66-2-1>

8. Дворянин П. Історико-пам'яткознавчий аналіз громадських та державних ініціатив зі збереження та розвитку культурної спадщини в

умовах російсько-української війни. *Воєнно-історичний вісник*. 2023. Том 49. № 3. С. 50–61.

DOI: <https://doi.org/10.33099/2707-1383-2023-49-3-50-61>

9. Дворянин П. Війна і молодь: молодіжна політика у мас-медійному дискурсі України (2014 – 2022). *Українські історичні студії*. 2024. Спецвипуск. С. 44–61.

DOI: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.spec.4>

10. Дворянин П. Висвітлення волонтерської діяльності у засобах масової інформації України (2014 – 2023). *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Вип. 65. Том 2. С. 18–23.

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/65-2-2>

11. Dvorianyn P. Загальна середня освіта України у рецепції українських ЗМІ (2014 – 2022). *Вісь Європи – Axis Europae*. 2024. Вип. 4. С. 63–85.

DOI: <https://doi.org/10.69550/3041-1467.4.310337>

12. Дворянин П. Я. Внутрішньо переміщені особи у фокусі уваги українських масмедіа (2014 – 2022). *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2024. Вип. 39. С. 122–140.

DOI: <https://doi.org/10.33402/ukr.2024-39-122-140>

13. Дворянин П. Соціогуманітарні проблеми ветеранів російсько-української війни у мас-медійному просторі України (2014 – 2022). *Новітня доба*. 2024. Вип. 12. С. 33–58.

DOI: <https://doi.org/10.33402/nd.2024-12-33-58>

14. Дворянин П. Професійна освіта в мас-медійному дискурсі України (2014 – 2022): проблематика, особливості, візії. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. Вип. 77. Т. 1. С. 48–56.

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/77-1-6>

15. Дворянин П. Мовна проблематика у мас-медійному дискурсі України (2014 – 2022): макроструктурні компоненти. *Вісь Європи – Axis Europae*. 2024. Вип. 5. С. 106–118.

DOI: <https://doi.org/10.69550/3041-1467.5.319880>

16. Дворянин П., Ільницький В. Наукова сфера України в умовах російсько-української війни: медійний дискурс 2014 – 2022 років. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2024. Вип. 40. С. 3–19.

DOI: <https://doi.org/10.33402/ukr.2024-40-3-19>

(внесок автора у збір матеріалу та написання тексту 75 %).

17. Дворянин П. Проблема другої державної мови в Україні у висвітленні українських ЗМІ в умовах російсько-української війни (2014 – 2022). *Вісь Європи – Axis Europae*. 2025. Вип. 6. С. 57–72.

DOI: <https://doi.org/10.69550/3041-1467.6.326247>

18. Дворянин П., Галів М. Напрями діяльності українських волонтерів в умовах російсько-української війни: вітчизняний медійний дискурс (2014 – 2022). *Вісник гуманітарних наук*. 2025. Вип. 8.

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15788374>

(внесок автора у збір матеріалу та написання тексту 75 %).

19. Дворянин П., Галів М., Волошин О. Початкова військова підготовка молоді в умовах російсько-української війни: за матеріалами українських ЗМІ. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2025. Вип. 89. Том 1. С. 18–29.

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/89-1-3>

(внесок автора у збір матеріалу та написання тексту 50 %).

20. Дворянин П., Карпенко О. Дошкільна освіта України у роки російсько-української війни: медійний дискурс 2014 – 2022 рр. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2025. Вип. 91. Том 1. С. 50–60.

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/91-1-6>

(внесок автора у збір матеріалу та написання тексту 75 %).

21. Дворянин П., Карпенко О. «Воїни добра»: образ волонтера в українських засобах масової інформації (2014 – 2022). *Вісь Європи – Axis Europae*. 2025. Вип. 7. С. 166–179.

DOI: <https://doi.org/10.69550/3041-1467.7.333097>

(внесок автора у збір матеріалу та написання тексту 75 %).

Статті, що додатково відображають результати дослідження

22. Дворянин П.Я. Ціннісні орієнтири регіональних телевізійних новин. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Журналістські науки». 2017. Вип. 883. С. 45–50.

23. Дворянин П.Я. Журналістика на межі: особливості телевізійних новин на території Донецької та Луганської областей. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Журналістські науки». 2018. Вип. 896. С. 26–32.

24. Дворянин П.Я. Структура новинних повідомлень як інструмент комунікації. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Журналістські науки». 2019. Вип. 3. С. 129–135.

25. Дворянин П.Я. Особливості конвергенції засобів масової інформації України. *Теле- та радіожурналістика*. 2020. Вип. 19. С. 158–173.

26. Дворянин П. Сенситивне інтерв'ю: переживання колективної травми війни. *Вісник Львівського університету*. Серія: Журналістика. 2023. Вип. 52-53. С. 99–108.

27. Дворянин П. Розуміння стандарту: пошуки нових правил у журналістиці війни. *Вісник Львівського університету*. Серія: Журналістика. 2024. Випуск 54-55. С. 43–57.

28. Гнот В., Дворянин П. Еволюція журналістики: функціонально-стилістичні особливості блогерства. *Інтегровані комунікації*. 2025. Вип. 1 (19). С. 125–130.

(вносок автора у збір матеріалу та написання тексту 50 %).

29. Дворянин П., Білоус Р. Українська гонзожурналістика в системі засобів масової комунікації. *Образ*. 2025. Вип. 3 (49). С. 89–101.

DOI: [https://doi.org/10.21272/Obraz.2025.3\(49\)-89-101](https://doi.org/10.21272/Obraz.2025.3(49)-89-101)

(вносок автора у збір матеріалу та написання тексту 50 %).

Публікації апробаційного характеру

30. Дворянин П. Персоналізація телевізійного журналіста у соціальних мережах. *Журналістика майбутнього: виклики, тенденції, перспективи розвитку*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 18–19 жовт. 2022 р.). Львів: Простір-М, 2022. 3. С. 137–139.

31. Дворянин П. Правове становище ветеранів російсько-української війни у висвітленні українських ЗМІ (2014 – 2022). *Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи. Том XVI: Місце й значення когнітивістики в розвитку науки та освіти* / [Ред.: Я. Гжесяк, І. Зимомря, В. Ільницький]. Конін – Ужгород – Перемишль – Херсон: Посвіт, 2024. С. 19–21.

32. Дворянин П. Правове становище внутрішньо переміщених осіб у висвітленні українських ЗМІ (2014 – 2022). *Наука і освіта України в умовах російсько-української війни: виклики та завдання в контексті національної безпеки*. Том II / [Ред.: В. Ільницький, М. Галів]. Київ – Дрогобич – Львів – Переяслав – Ужгород – Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2024. С. 69–71.

33. Дворянин П. Висвітлення українськими ЗМІ проблематики початкової військової підготовки молоді в Україні (2014 – 2022). *Початкова загальновійськова підготовка як чинник національної безпеки: історичний досвід, уроки для України*. Том I / [Ред.: Л. Лазурко, В. Ільницький, М. Галів]. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2025. С. 59–69.

АНОТАЦІЯ

Дворянин П. Я. Гуманітарні виміри російсько-української війни у суспільно-медійному дискурсі України (2014–2022). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України. Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Львів, 2026.

У дисертації здійснено комплексне історичне дослідження гуманітарних аспектів російсько-української війни у суспільно-медійному

дискурсі 2014–2022 рр. На основі міждисциплінарного підходу проаналізовано формування, розвиток і трансформацію медійних наративів щодо гуманітарної сфери України в умовах російської агресії. Доведено, що суспільно-медійний дискурс був важливим чинником формування суспільних смислів, національної ідентичності, історичної пам'яті, громадянської солідарності та гуманітарної політики держави.

Проаналізовано стан наукової розробки проблеми, систематизовано історіографію та обґрунтовано структуру джерельної бази, що охоплює медійні тексти, корпуси медійних матеріалів і медійно-культурний контекст. Визначено теоретико-методологічні засади дослідження, які поєднують положення культурно-інтелектуальної історії, наративної філософії історії, аксіологічного, антропологічного, соціокультурного й цивілізаційного підходів із методами дискурс-аналізу, системного, наративного, біографічного та синхронно-діахронічного аналізу.

Встановлено, що провідними напрямками гуманітарного суспільно-медійного дискурсу стали висвітлення соціогуманітарних наслідків війни, проблем ветеранів, молодіжної політики, волонтерського руху, освіти і науки, культури, культурної спадщини та мовної політики. Доведено, що медіа не лише відображали гуманітарні процеси, а й активно впливали на формування позитивного образу захисника України, суспільної легітимації волонтерського руху, утвердження громадянської активності, підтримку освітніх і культурних реформ, деколонізацію гуманітарного простору та зміцнення позицій української мови як основи національної консолідації.

У результаті дослідження доведено, що у 2014–2022 рр. суспільно-медійний дискурс став одним із ключових механізмів осмислення гуманітарних наслідків російсько-української війни. Він суттєво впливав на формування громадської думки, вироблення гуманітарної політики, консолідацію українського суспільства, утвердження демократичних цінностей, національної ідентичності та історичної пам'яті, ставши важливим чинником суспільної стійкості й зміцнення української державності.

Ключові слова: російсько-українська війна, суспільно-медійний дискурс, гуманітарна сфера, мас-медіа, гуманітарна політика, ветерани АТО/ООС, молодіжна політика, волонтерський рух, освіта, наука, культурна спадщина, мовна політика, національна ідентичність, інформаційна безпека.

ANNOTATION

Dvoryanin P. Ya. Humanitarian dimensions of the Russian-Ukrainian war in the social and media discourse of Ukraine (2014–2022). – Qualification research paper, manuscript.

Thesis for a Doctoral Degree in History: Speciality 07.00.01 – History of Ukraine. – I. Krypiakievych Institute of Ukrainian Studies of NAS of Ukraine, Lviv, 2026.

There has been analyzed the historiography of the issue and the source base of the study has been outlined in the first section. The historiography of the issue under consideration has been classified according to a problem thematic criterion, based on which, there have been distinguished three groups of works in particular: (1) the publications on the Russo-Ukrainian War in all its manifestations (from the military actions' characterization to the situation outlining of the population in the occupied territories in 2014–2022); (2) the studies on the Ukrainian media space, media discourse, and its key features in 2014–2022; (3) the study on the humanitarian sphere of the Ukrainian society under the conditions of Russia's hybrid war against Ukraine (2014–2022).

The first group of works was subdivided into the following subgroups: (a) the preconditions, causes, and origins of Russo-Ukrainian War; (b) the nature of the war; (c) the Russo-Ukrainian War periodization; (d) the course of the military events and operations; (e) diverse threats from Russia (informational, energy, and environmental threats) to Ukraine; (f) the studies on the international dimensions of the war; (g) Ukraine's memory policy during the war years. The second group could be divided into the following subgroups: (a) the role of media under conditions of the armed conflict and hybrid war in general; (b) the Russo-Ukrainian War in the discourse of Western media; (c) the works of axiological, worldview, and methodological character on the media technologies for covering the Russo-Ukrainian War. There were included the following studies in the third group: (a) the humanitarian aspects of the Ukrainian citizens' life in the temporarily occupied territories; (b) the Russo-Ukrainian War veterans, participants of the Anti-Terrorist Operation (ATO) and the Joint Forces Operation (JFO) social issues; (c) the reintegration and adaptation of internally displaced persons; (d) the volunteer movement in Ukraine during the war; (e) healthcare under conditions of war; (f) education and culture during the war; (g) the impact of the war on the religious aspects of the Ukrainian society.

The source base of the study has been classified based on the concept of the historiographic sources by Iryna Kolesnyk. Accordingly, there have been distinguished three major groups of sources: (1) a specific media text (an individual media product); (2) a large media text (a corpus of media texts); (3) the media-cultural context (a system of the socio-historical conditions of the media functioning).

There have been defined the theoretical and methodological foundations of the study. The research was based on the epistemological resources of the analytical and moderate narrative philosophy of history, whose representatives acknowledge the scholar's ability to comprehend historical facts, while recognizing their right to construct interpretative models of representing the

past. Taking into consideration the above-mentioned, there was substantiated the possibility of analyzing the humanitarian aspects of the Russo-Ukrainian War in public media discourse (2014–2022) scientifically. At the same time, due to the chosen theoretical and methodological strategy, which was aimed not so much at establishing the facts as at ensuring a multifaceted explanation and understanding of the historical past. This function is performed by cultural intellectual history efficiently. Since media discourse is shaped by the journalists, correspondents, editors of news websites, print publications, television and radio programs, the methodological toolkit of cultural intellectual history is suitable for studying the humanitarian aspects of the Russo-Ukrainian War in public media discourse.

It should be stated that the axiological, anthropological, sociocultural, and civilizational approaches are vital for the multifaceted issues of this research among the leading interdisciplinary approaches of a general scientific nature. The key specific scholarly approaches include discourse analysis, narrative, systemic, biographical, and synchronic diachronic approaches, as well as the principles of historicism, scientific rigor, authorial objectivity, and verification. These approaches and principles could be implemented due to a set of research methods: (a) general scientific (analysis, synthesis, induction, deduction, classification, generalization, abstraction); (b) special historical (historical genetic, historical systemic, historical typological, historical comparative, source criticism, periodization); (c) linguistic psychological (lexical semantic, contextual interpretative, structural systemic, content analysis of the media texts). The key categories of the study are the «discourse», the «media discourse», the «public media discourse», and «the Russo-Ukrainian War».

There have been studied the mass media coverage of the socio-humanitarian issues in Ukraine under the conditions of the the Russo-Ukrainian War in the second section. It was established that there emerged several discourses related to the ATO veterans in the Ukrainian media space (2014–2022), in particular: the legal status; the social protection; reintegration into the civilian everyday life; the veterans' persecution; and the veterans' deviant behavior. There has been analyzed the national legislation concerning the combatant status, state policies on establishing institutions and services aimed at assisting the participants and the veterans, and the approval of the government target programs for rehabilitation and reintegration, while covering the legal status of the ATO/JFO veterans in the Ukrainian media.

There have also been addressed numerous cases on the unlawful acquisition of the combatant status by the officials of various state bodies, while characterizing the number of the veterans, media. The greatest media attention was paid to issues on the social protection of the veterans, including the financial payments, material support (including housing issues), and physical and psychological rehabilitation. There have been frequently discussed the benefits for the veterans, the state financial assistance, prosthetics for the

wounded soldiers, and provision of housing and land plots. According to the significant segment of media content, the civil society played the active role in supporting the veterans and their families.

The psychological adaptation of the ATO veterans was one of the key issues, which were discussed. Another The successful reintegration of the veterans into civilian life, highlighting their achievements in sports, arts, and entrepreneurship was another emphasized direction of the media discourse. At the same time, some cases of deviant or antisocial behavior also received media attention. Media reported on the incidents such as the fights or the use of the weapons for intimidation. Simultaneously, there have also been covered the manifestations of the veterans' civic and political activity.

It is established that Ukraine's youth policy during the war remained a resonant component of the public and the political discourse in the national media. The youth-related issues became particularly relevant during the elections. Media discussed the youth participation in the elections and expressed concern about declining political engagement. The critical views were also voiced regarding the instrumentalization of the youth by the political forces. Significant attention was devoted to the legal regulation of the youth policy, especially discussions around the draft Law «On the Basic Principles of the Youth Policy». The Ukrainian media contributed to shaping the image of a patriotic, active young person capable of influencing authorities and defending rights.

It has also been demonstrated that the Ukrainian media paid considerable attention to the volunteer movement as a manifestation of high self-organization, patriotism, and sacrifice of the civil society. The «volunteer discourse» focused on the relations between the volunteers and the state authorities, the activities of the volunteer organizations, areas of assistance, international dimensions, and the volunteers' personal stories.

There have been analyzed the media-discursive visions of education and science under the conditions of the Russian aggression. Among preschool education issues, media focused on shortages of places in kindergartens, infrastructure needs, and funding issues, while paying less attention to the reforms and the content. Key debates concerned the laws «On Education» and «On Complete General Secondary Education,» including issues on the curriculum, the language of instruction, the competence-based approach, the teacher training, the salaries, and the modernization. Less attention was given to the vocational education. Media coverage of higher education reforms focused on the legislative content and the implementation outcomes. Scientific policy received limited attention, mainly focusing on the reforms, achievements of the Ukrainian scholars, and insufficient funding.

There has been studied the preservation of Ukraine's cultural heritage during the war through the prism of the media discourse in the fourth section. Media highlighted issues in the occupied Crimea and parts of Donetsk and Luhansk

regions, emphasizing the illegal actions carried out by the Russian authorities, including the restoration works, the archaeological excavations, and removal of the cultural artifacts. There was also paid attention to the Ukrainian governmental and public initiatives. There prevailed the civil society visions in the discourse, stressing shared responsibility for the cultural preservation. The issue on the decolonization and liberation from the Russian cultural influence became a significant component of the media discourse.

There have been covered the media interpretations of the language policy in Ukraine under the Russian aggression. Media focused on the controversies surrounding the language legislation, the language quotas, and the debates over the language provisions of the Law «On Education.» Most media supported policies strengthening the Ukrainian as the state language, while maintaining attempts at balanced coverage. The issue on the second state language resurfaced mainly during the election periods. saw There were intensified debates at the early stage of the war due to the attempts to repeal the 2012 language law. The public intellectuals emphasized the importance of the Ukrainian language for the national interests and challenged the pro-Russian narratives. Media also addressed the historical marginalization of the the Ukrainian language and the linguistic cultural trauma experienced by the Ukrainians raised in the Russian-speaking environments.

Keywords: Russo-Ukrainian War, public media discourse, humanitarian sphere, mass media, humanitarian policy, ATO/JFO veterans, youth policy, volunteer movement, education, science, cultural heritage, language policy, national identity, information security.

Здано до набору 05.08.2026 р. Підписано до друку 05.08.2026 р.

Гарнітура Times New Roman. Формат 60х84 1/16.

Друк офсетний. Папір офсетний.

Ум. друк. арк. 1,9. Зам. № 15663.

Наклад 100 примірників.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції

Серія ДК № 2509 від 30.05.2006 р.

Друк ПП «ПОСВІТ»

Адреса: вул. І. Мазепи, 7, м. Дрогобич, 82100 Україна

e-mail: posvitdruk@gmail.com